

EPISCOPUL GRIGORIE LEU ÎN LUPTA PENTRU CONSOLIDAREA MARI UNIRI

Nicolae IONESCU*

Bishop Gregory Leo in the struggle for the consolidation of the Great Union

Sacrificiul meu nu trebuie plâns, ci doar urmat

Abstract

The Romanian Orthodox Church has always improved the awareness of unity between religion and ancestry, contributing to the preparation of the Great Union. The current anthem itself, in the last strophe (11th), emphasizes the role of „Priests, lead with your crucifixes, for our army is Christian” when fighting for unity, independence, religion, dignity, like a permanence of the national history. The war epopee for the country's unity enclosed in its vortex not only the soldiers, but also the priests mobilized in the battlefield who were real apostles and role models.

Cuvinte cheie: *preoți militari ortodocși, duhovnic, erou, învățător, biserică.*

Keywords: *military orthodox priests, confessor, hero, teachers, church.*

Întotdeauna Biserica Ortodoxă Română a cultivat conștiința unității de credință și neam, contribuind la pregătirea Marii Uniri. Însuși Imnul actual al Românilor în ultima strofă (a XI-a) evidențiază rolul „preoților cu crucea în frunte, căci oastea e creștină” în lupta pentru unitate, independență, credință, demnitate ca o permanență a istoriei naționale.

Epopoea Războiului pentru Întregirea Neamului și de consolidare a Marii Uniri de la 1918, a cuprins în vârtoarea sa nu numai ostașii, țăranii, învățătorii, ci și preoții mobilizați pe front care au fost adevărați apostoli și modele de urmat.

Un astfel de preot militar, apoi ierarh de seamă, născut pe meleagurile vasluiene, a fost și Grigorie Leu. A văzut lumina zilei la 2 mai 1881 în satul Țuțcani - comuna Mălușteni din fostul județ Covurlui, în familia preotului Costache Leu și a prezbiterii Sultana, într-o atmosferă de credință, care îi va influența viața spre mântuire, după cum afirma el mai târziu¹. La îndemnul mamei sale urmează cursurile Seminarului Sf. Gheorghe din Roman ca bursier, finalizând studiile superioare la Iași și București. Slujește ca preot în comuna Oancea din Vrancea și se căsătorește cu Lucreția, având doi

*Prof. dr., Inspectoratul Școlar Județean Vaslui.

¹ Valeriu Lupu, *Grigorie Leu - între conștiință și moarte martirică*, revista „Elanul”, nr. 205, martie 2019, p. 14.

copii. Unul dintre ei, Vasile Victor, după o viață tumultuoasă, ajunge arhiepiscop al Diasporei, fiind condamnat la moarte de regimul comunist.

Drumul martiric al vieții sale începe cu moartea soției după șase ani de căsnicie (1906), când va lua calea mântuirii. Urmează cursurile Facultății de Teologie din București pe care le încheie în 1910, după care este încadrat ca preot spiritual la Seminarul Central din București, unde activează până la izbucnirea primei conflagrații mondiale. La intrarea României în război se înrolează ca preot militar, acordând servicii religioase trupelor române².

Preotul *Gheorghe Leu*, viitorul episcop *Grigorie* de Argeș (1936 - 1940) și Huși (1940 - 1949)) era apreciat de generalul Ion Atanasiu ca unul din *rarele exemple de preoți ce am întâlnit: un preot model, un apostol pentru soldați*³. Constantin Nazarie, supervisorul preoților militari din Armata Română în Marele Război, îl stima și el pentru modul exemplar de care a dat dovadă în tratarea răniților. *Era cinstit, cu sufletul curat, milos, fără slăbiciuni și plin de moralitate (...)*⁴.

În anii 1916 - 1918 a fost director al Seminarului Teologic din Ismail și în 1924 devine arhiereu - vicar al Mitropoliei Iașilor, fiind apreciat de oamenii de cultură din perioada interbelică pentru activitatea neobosită în consolidarea României Mari. A fost unul dintre puținii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române care a intrat în conflict cu regimul comunist. A murit la 1 martie 1949 și a fost înmormântat lângă Episcopul Iacov Antonovici, potrivit dorinței sale, în apropierea Catedralei Episcopale Sfinții *Apostoli Petru și Pavel*. La înmormântare au participat, printre alții, din partea Mitropoliei Moldovei P. Cuv. Arhimandrit Teoctist Arăpașu (viitorul Patriarh al României - *n.n.*) și preotul C. Nonea⁵. Recent, mormintele episcopilor Iacov Antonovici, Grigorie Leu și ale arhimandritului Mina Dobzeu au fost restaurate și înfrumusețate prin osârdia actualului Episcop titular de Huși, P. S. Ignatie.

Viitorul Episcop Grigorie Leu, încă din timpul Primului Război Mondial, era preocupat de realitățile social - economice din Basarabia, revenită în 1918 la patria mamă și este numit director al Seminarului *Melchisedec Episcopul* din Ismail pe care îl conduce până în 1924, unde înfruntă un adevărat calvar al ostilităților. A trebuit să organizeze cu tact învățământul teologic în noile împrejurări și să facă față unor împotriviri deschise, însoțite de tensiuni etnice din partea unei populații dezorientate, rusofonă, dar și din partea forului ecleziastic local, încât după propria mărturisire *lupta națională în cei șase ani de directorat a fost mai aprigă decât cea de pe front*⁶.

Crezul, devotamentul și realizările sale nu vor trece neobservate, încât, în 1924 este chemat pentru slujire arhierească prin alegerea ca arhiereu vicar al Mitropoliei Moldovei, păstorită de mitropolitul Pimen Georgescu, părintele său spiritual. În cei 12 ani de slujire mitropolitană îndeplinește și funcția de egumen al Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, luptând cu sectarismul, ateismul, tendințele seculariste din societate, nefiind

² *Ibidem*.

³ ***, *Biserica Ortodoxă și Marea Unire*, vol. I, Editura Basilica, București, 2018. p. 312.

⁴ Pr. C. Nazarie, *Activitatea preoților de armată din 1916 - 1918*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1921, p. 28.

⁵ Adrian Nicolae Petcu, pr. Nicolae Cătălin Luchian, *Episcopul Grigorie Leu în vâltoarea istoriei. Documente (1924 - 1949)*, Editura Doxologia, Iași, 2019, p. 810.

⁶ Valeriu Lupu, *op. cit.*, p. 15.

indiferent nici la frământările social - politice ale vremii, fiind apreciat de oamenii de cultură din perioada interbelică pentru activitatea neobosită în consolidarea României Mari.

La 30 aprilie 1936 este ales episcop titular de Argeș, implicându-se în rezolvarea numeroaselor probleme pe care biserica și societatea le aveau deopotrivă. A înființat un fond financiar pentru preoții și cântăreții vârstnici, iar pentru susținerea acțiunilor filantropice a înființat opt fundații⁷. Unele din acțiunile sale veneau și de la prietenia sa cu sociologul Dimitrie Gusti, cel care a pus în valoare tradițiile țăranului și ale satului românesc. S-a îngrijit de frumoasele monumente din cuprinsul eparhiei, cărora le-a închinat câteva broșuri și a continuat cu ardoare activitatea pastoral - misionară în zonă⁸.

Păstoria sa la Curtea de Argeș s-a încheiat în 1940 din cauza unui conflict deschis cu regele Carol al II-lea în intenția acestuia de a transforma catedrala episcopală în necropolă regală. Ierarhul se opune categoric acestei dorințe imperative din partea monarhului: *cui îi trebuie gropniță să-și construiască (...) nu să o ia făcută de alții* avea să declare în disperare de cauză pentru că nimeni nu-l ajuta în atitudinea sa de apărare a valorilor spirituale ale unuia din cele mai vechi lăcașuri de cult⁹. Divergențele continuă vizavi de intenția Casei Regale de a prelua Palatul episcopal de la Curtea de Argeș și de dorința Patriarhului Miron Cristea de a muta sediul Episcopiei la Turnu Măgurele¹⁰.

Conflictul cu regele Carol al II-lea ia sfârșit prin numirea sa la 11 iunie 1940 ca titular la Episcopia Hușilor. Se împlinea o dorință din tinerețe, de a sluji pe meleagurile natale. Numai că întors acasă greutățile pe care le înfruntă erau mai mari, determinate de instabilitatea politică, de distrugerile cutremurului din noiembrie 1940 și ale războiului, urmate de seceta cumplită din 1946. La acestea, se adăugau presiunile comuniștilor care preluau puterea treptat, cărora ierarhul locului trebuia să le răspundă ca părinte spiritual al eparhiei¹¹.

Eliberarea Basarabiei de sub ocupația sovietică în vara anului 1941, îi oferă prilejul de a relua activitatea pastorală de pe vremea când era vicar al Mitropoliei Moldovei, având ca țel întărirea credinței creștine și vieții bisericești sub deviza *să nu se piardă din vedere slujbele pentru biruință împotriva rățăcirii bolșevice*¹². În numeroasele vizite pastorale și misionare s-a străduit să repare efectele distrugerilor provocate de ocupantul sovietic, bucurându-se că filonul credinței nu dispăruse din sufletul poporului. Cerea, totodată, preoților din Eparhia Hușilor să susțină moralul populației și să combată prin toate mijloacele propaganda ateistă, îndemnând clerul la catehizare și realizarea Împrumutului Reîntregirii¹³.

Chiriarhul locului reușește cu înțelepciune, răbdare și înțelegere să facă față greutăților cu mari riscuri, solicitând cu fermitate sprijinul autorităților în rezolvarea

⁷ *Ibidem*.

⁸ *** *Domnitorii și ierarhii Țării Românești - ctitoriile și mormintele lor*, Editura „Cuvântul Vieții” a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2009, p. 820.

⁹ Valeriu Lupu, *art. cit.*, p. 15.

¹⁰ Adrian Nicolae Petcu, pr. Nicolae Cătălin Luchian, *op.cit.*, pp. 134 - 135.

¹¹ *Ibidem*, p. 16.

¹² *Ibidem*, pp. 373 - 375.

¹³ *Ibidem*, pp. 398 - 401.

unor probleme economice ale Episcopiei Hușilor¹⁴. Dincolo de necazurile inerente, determinate de succesiunea evenimentelor, se dovedește a fi un vajnic apărător al credinței strămoșești, al bisericii și credincioșilor săi, înfruntând autoritățile vremii atunci când apărea o nedreptate sau un abuz. În această direcție se înscrie și refuzul categoric al ierarhului la solicitarea mareșalului Ion Antonescu ca Mănăstirea Dobrovăț să fie transformată în pușcărie, afirmând că: *Datoria noastră, a slujitorilor este să ne coborâm între cei greșiți și să prefacem pușcăriile în mănăstiri și școli, să nu transformăm mănăstirile în pușcării*¹⁵.

Grigorie Leu devine treptat un opozant al regimului comunist ateu, în care a văzut un adversar al bisericii, al poporului, al moralei creștine și învățăturilor lui Hristos. Trecutul închinat bisericii și neamului, intransigența față de sine și de misiunea încredințată, față de principiile morale și canonice de la care nu s-a abătut niciodată, îl fac să fie un adversar declarat al propagandei bolșevice. A vizitat numeroase parohii sărace din eparhie și din Basarabia, aducând prin cuvântul de învățătură mângâieri și binecuvântări credincioșilor copleșiți de ororile războiului și de curentul sectar¹⁶.

Noile autorități comuniste erau deranjate de faptul că Episcopul Grigorie Leu a participat activ la campania din Basarabia și de poziția sa clar antisovietică. De aceea, ierarhul trebuia să împărtășească soarta celor 22 de înfăptuitori ai actului unirii Basarabiei cu țara mamă care mai trăiau și aveau să moară în deportări sau temnițele comuniste. Treptat, devine indezirabil pentru noul regim pentru că pastorația sa păstra același caracter al iubirii dintre oameni, al păcii și întrajutorării în spiritul moralei creștine. Refuza participarea la activitățile festive inițiate de noile autorități și nădăjduia în o rezolvare a situației printr-o intervenție străină, așa cum sperau mulți români.

În curând, însă, devine ținta urmăririi operative și a șicanelor directe culminând cu discursul deputatului de tristă amintire, Alexandru Popescu-Ciorani, care a cerut imperativ în Adunarea Deputaților deferirea episcopului la Curtea Criminală¹⁷. Prigoana asupra sa devine evidentă, fiind acuzat de opoziție hotărâtă la noua lege a cultelor care scotea Biserica din viața socială, de asocierea sa cu adversarii alegerii ca patriarh a lui Iustinian Marina, de aderarea la Rugul Aprins etc.

Privite astăzi lucrurile din perspectivă istorică, trebuie să fim de acord că atitudinea cu anumite compromisuri în relația cu regimul comunist și acceptarea limitării activității bisericii, exclusiv la lăcașurile de cult pentru supraviețuirea credinței, acceptate de noul Patriarh, Iustinian Marina și Sfântul Sinod - au avut o justificare în contextul valurilor de arestări în rândul preoților din anii 50 ai secolului trecut, în momentele când Biserica Ortodoxă Română începea canonizările sfinților pămâneni.

Totuși, autoritățile comuniste nu au trecut la arestarea Episcopului Grigorie Leu pentru că prestigiul său era prea mare, personalitatea sa devenise cunoscută și în Occident prin popularizarea acțiunilor ierarhului de fiul său Vasile Victor. Acesta, organiza românii ortodocși din diaspora și prezenta situația din România la postul de televiziune BBC din Anglia.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 376 - 378.

¹⁵ *Ibidem*, p. 531.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 522 - 542.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 685 - 689.

Lovitura de grație asupra Episcopului Grigorie Leu a fost dată prin promulgarea Legii Cultelor din 4 august 1948, prin care se prevedea desființarea Episcopiei Hușilor, alături de cea a Caransebeșului, limitarea numărului cultelor și restrângerea activității eclesiale în jurul lăcașului de cult. Biserica își pierde astfel rolul social și misionar¹⁸.

Lovitura era grea pentru ierarh și biserică, așa că episcopul s-a angajat cu trup și suflet pentru salvarea eparhiei sale pe toate căile posibile, oferindu-se ca jertfă: *îndepărtați-mă pe mine, dar lăsați episcopia*. În pastorală de la marele praznic al Nașterii Domnului din 25 decembrie 1948 îi îndemna pe credincioși să păstreze legăturile cu Biserica strămoșească și să nu uite învățăturile înaintașilor noștri. El își presimțea sfârșitul după ultima întâlnire eșuată cu prim - ministrul Petru Groza, la 25 februarie 1949. În drum spre casă se simte rău și zilele următoare suferința se va acutiza, episcopul murind la numai patru zile (1 martie 1949) de la funesta întâlnire¹⁹.

Așadar, Episcopul Grigorie Leu a apărut biserica și credincioșii săi, a militat pentru unitatea ei, menținând spiritul creștin, implicându-se în educația credincioșilor și a respectării rânduielilor bisericești. S-a opus cu fermitate sectarismului, secularizării și comunismului, considerând că *acest regim este cel mai mare dușman al creștinismului*.

Documentele recent publicate, evidențiază, că activitatea Episcopului Grigorie de Argeș (1936 - 1940) și Huși (1940 - 1949), a fost pusă multă vreme la index în perioada comunistă, însă el a rămas în conștiința Bisericii ca slujitorul care a înțeles să meargă până la capăt în lupta cu regimul totalitar²⁰. Faptele sale au fost evidențiate abia după 1990, când preotul Nicolae Hurjui, fost director al Seminarului teologic *Sf. Gheorghe* din Roman, și-a susținut teza de doctorat cu privire la activitatea și personalitatea Episcopului Grigorie Leu, sub îndrumarea renumitului academician, Emilian Popescu. Ea a fost publicată în anul 2000, cu binecuvântarea chiriarhului de atunci al Eparhiei Hușilor, Ioachim Mareș, ca un gest de reparație morală față de înaintașul său²¹.

Adeseori, istoria Bisericii Ortodoxe Române este prezentată tendențios prin negarea manifestărilor de opoziție față de regimul comunist și din acest motiv apelul la documente este o formă de cunoaștere a trecutului în cheie obiectivă și teologică. De aceea, apariția acestui prim volum de documente, la inițiativa și cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor este binevenită. Lucrarea cuprinde 375 de documente în cei 25 de ani de arhierie a episcopului martir și a apărut chiar în ziua de 1 martie 2019, când s-au comemorat 70 de ani de la trecerea la cele veșnice și a avut loc un simpozion național, dedicat ierarhului martir²².

Sursele recente din arhive ilustrează activitatea pastoral - misionară, culturală, filantropică și economică a Episcopiei Hușilor, unde ierarhul s-a dedicat cu totul. Majoritatea documentelor îl prezintă pe Grigorie Leu în postura de misionar deosebit cu o activitate liturgică impresionantă. Permanent le cerea preoților din eparhie să slujească, să catehizeze, să se comporte ca modele în societate, să aibă grijă duhovnicească de enoriașii lor, să țină bisericile într-o curățenie exemplară și în

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 805.

²⁰ *Ibidem*, p. 13.

²¹ Nicolae Hurjui, *Episcopul Grigorie Leu-omul și fapta*, Tipografia Episcopiei Hușilor, 2000, 237 p.

²² Adrian Nicolae Petcu, pr. Nicolae Cătălin Luchian, *op. cit.*, p. 14.

autentică viață parohială. Uneori, îi muștra pe preoți fie pentru neglijență în actul pastoral sau liturgic, fie pentru atitudini necorespunzătoare în societate. Îi corecta și îndruma, reușind de multe ori să îi îndrepte, fără să facă apel la sancțiunile canonice, într-o perioadă când Biserica se confrunta cu două mari probleme: stilismul și sectarismul²³.

În predicile susținute cu diferite prilejuri amintea activitatea sa și a preoților militari în timpul Primului Război Mondial pentru a întări conștiința națională și dragostea de patrie a soldaților care se jertfeau pe front. Prin patriotismul care îl caracteriza, menționăm că Episcopul Grigorie Leu a fost în linia întâi a luptei care s-a dus pentru eliberarea provinciilor românești, Basarabia și Bucovina, în desăvârșirea Marii Uniri. A fost primul ierarh român care în 1919 a pășit în Chișinăul recent eliberat de bolșevism, fiind cel care i-a mângâiat pe basarabenii aflați în căutarea credinței strămoșești și cel care a propus primele măsuri de refacere social - economică a acestei provincii vitregite în istorie²⁴.

O latură importantă a activității Episcopului Grigorie Leu a fost educația religioasă a copiilor, acordându-le o atenție specială tinerilor, promovând ideea că așa cum vor fi educați, așa îi va avea țara. El pleda ca tinerii să fie formați în duhul Bisericii și al dragostei de patrie, pentru a deveni cetățeni de bază ai societății. Era sensibil la nevoile familiei, la acțiunile filantropice și la provocările timpului²⁵.

O problemă care se regăsește frecvent în documentele recent publicate este legată de relația cu factorul politic. De la începutul păstoririi sale, Grigorie Leu și-a propus să nu fie un slujbaş al politicianismului, al vreunei ideologii. Dorea ca în calitate de arhiepiscop să conlucreze cu instituțiile politice pe baza unor relații de bună înțelegere între Biserică și Stat. El nu accepta ingerința politică în treburile Bisericii, așa cum s-a întâmplat în timpul când a fost egumen la Biserica Sf. Spiridon din Iași sau ca episcop la Argeș (1936 - 1940). De aceea, a refuzat categoric cedarea Palatului episcopal și transformarea Bisericii de la Curtea de Argeș în necropolă regală, înfruntându-l fățiș pe regele Carol al II-lea. Acestea au fost motivele pentru care a admis să plece de la Argeș, unde începuse o laborioasă activitate pastoral - misionară, pentru a ajunge episcop pe meleagurile natale, într-o perioadă când țara cunoștea frământări politice și grave amenințări externe. Divergențele cu regele Carol al II-lea a făcut ca Episcopul Grigorie Leu să nu primească investitura monarhului în înscăunarea sa la Huși, conform procedurilor canonice și legale.

Episcopul Grigorie Leu a ajuns la conducerea eparhiei în momente tulburi pentru țară când presiunile continue ale marilor puteri totalitare în frunte cu Germania se manifestau tot mai mult asupra Europei și aduseseră România în pragul prăbușirii. Ierarhul era conștient de acest lucru și imediat după venirea la Huși a inițiat un amplu program pastoral, de încurajare a preoțimii și a credincioșilor, prin prezențe permanente în mijlocul parohiilor, până la cele mai îndepărtate sate, unde nu ajunsese vreodată un vlădică. Este alături de preoți și enoriași, când în urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, multe locuințe și biserici au avut de suferit, inclusiv Catedrala Episcopală, iar

²³ *Ibidem*, p. 15.

²⁴ *Ibidem*, p. 17.

²⁵ *Ibidem*, p. 16.

altele s-au dăruit. A binecuvântat și a mângâiat sufletele deznădăjduite ale credincioșilor față de provocările prin care trecea țara²⁶.

Episcopul Grigorie Leu a fost victima opresiunii din partea partidului stat instaurat în România în 1948. Conform unei note a Securității din 9 noiembrie același an, ierarhul edita revista „*Cronica Hușilor*” unde se publicau articole împotriva URSS, regimul sovietic fiind prezentat ca balaurul roșu care a distrus bisericile și omora preoții, interzicând cultura, civilizația și proprietatea²⁷. Așa cum reiese din documentele vremii, Episcopul Grigorie Leu și-a asumat prin cuvânt și rugăciune confruntarea directă cu *diavolul roșu*. A înființat un cerc de reîncreștinare unde se țineau predici, conferințe, cuvântări: duminica, miercurea și vinerea după amiaza la catedrala Episcopiei pentru a sustrage populația de la curentul ateist²⁸. Curajul mărturisirii sale în vremuri ostile bisericii, izvoră din curățenia morală și din puterea rugăciunii. Astfel, în circulara din 6 august 1941, ziua Schimbării la Față a Domnului, Episcopul Grigorie Leu, aflat în vizită în Basarabia și pentru a doua oară la Chișinău, îndemna preoții la misiune responsabilă și rugăciune intensă: *Să nu se piardă din vedere slujbele pentru biruința împotriva rătăcirii bolșevice, pentru izbăvirea din neazuri și nevoi, pentru pomenirea ostașilor morți în apărarea țării și credinței*²⁹.

Atitudinea asumată, explicit și repetat, îndreptățește afirmația că Episcopul Grigorie Leu a fost *miracolul conștiinței Episcopiei Hușilor* și implicit al Bisericii Ortodoxe Române, ceea ce i-a atras moartea martirică, conchide PS. Episcop Ignatie. Actualul chiriarh al Eparhiei Hușilor, l-a numit *patriarhul alb* al Hușilor, asemănându-l cu patriarhul Iustinian, fiind un apropiat al acestuia, în vremea păstoririi sale în Moldova³⁰.

Așadar, Episcopul martir Grigorie Leu rămâne în conștiința colectivă a neamului nostru prin scrisorile pastorale, circularele și învățăturile adresate preoților sau credincioșilor din eparhie. Personalitatea sa mărturisitoare este ea însăși un manifest adresat celor care mai simpatizează cu ideologia comunistă și îi pun în umbră ororile, ierarhul fiind exponentul declarat al rezistenței anticomuniste³¹. Fie ca îndemnurile sale pastorale pentru păstrarea credinței ortodoxe și a conștiinței naționale să ne încălzească inimile și să ne dea încredere în viitor.

²⁶ *Ibidem*, p. 17.

²⁷ Episcopul Ignatie, *Episcopul Grigorie Leu, miracolul conștiinței Episcopiei Hușilor*, în Adrian Nicolae Petcu, pr. Nicolae Cătălin Luchian, *Episcopul Grigorie Leu în vâltoarea istoriei. Documente (1924 - 1949)*, Editura Doxologia, Iași, 2019, p. 6.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 352.

³⁰ *Ibidem*, pp. 6 - 7.

³¹ *Ibidem*, p. 10.